

Zašto me biješ?

Milijuni ljudi sviju naroda, svakojake dobi i obojega spola, pobjegli su ispred vojski Azije i poplavili zapadni slobodni svijet. Među njima je bilo i mnogo mojih zemljaka. Oni su se uglavnom zadržali u zapadnoj zoni Austrije ili su se prebacili u Italiju. U Italiji su živjeli po svim savezničkim logorima, u nekim tamnicama i u nekim žicama. Ta rasijana lica, doživjela su svakojaka poniženja i svakojaka razočaranja, koja se nisu nadala doživjeti od nosioca četiriju sloboda. Jedan od glavnih logora, gdje su Hrvati bili smješteni, bio je logor Fermo. To su bila ogromna zdanja, građena po svoj prilici za neku fabriku. U te velike prostorije, slične nekim hangarima, strpane su bile ove hrvatske izbjeglice. U svakoj od tih zgrada stanovalo je nekoliko stotina osoba, razne dobi, raznog spola i razne profesije. U početku te prostorije nisu bile ničim pregrađene i sve što se je događalo, događalo se pred očima sviju. To nije bilo dobro ni u moralnom ni u odgojnom pogledu. Niti je bilo fizički zdravo. Kasnije su te prostore nekim dva metra visokim krpama podijelili u ćelije. To je bilo bolje, barem se nije sve vidjelo, iako se je sve čulo. Među tim izbjeglicama bilo je ljudi, kako sam spomenuo, svake profesije, od profesora sveučilišta do običnih radnika i seljaka. Tako isto i žena bilo je iz sviju društvenih slojeva. Bilo je staraca pred smrt i bilo je novorođene djece. Sve je to bježalo pred boljševizmom, da spase svoju slobodu ili svoje gole živote. Većina je bježala bez ikakove osobne krivice i skoro devedeset i pet posto od tog svijeta nije se moglo pred sud izvesti, a kamoli Titu vratiti. Pavelić i ostali krivci su bili sakriveni, oni nisu bili u logorima, oni su imali od čega živjeti.

Upravu i izdržavanje logora imali su Britanci. Nastojali su da ishrana bude dobra i da postupak bude human. Nu, bilo je perioda kada postupak nije bio dostojan Imperija, koji su predstavljali. Čijom inicijativom su oni te beskućnike jednoga dana svrstali u kategorije, po kakovom je kriteriju to išlo i tko je odlučivao, tko u koju kategoriju spada, nitko ne zna, ali se zna za mnoge, da su bili krivo kategorizirani. Te kategorije su bile označene s tri boje: crno, sivo i bijelo. Crni su bili ratni zločinci, sivi su bili sumnjivi, a bijeli su bili nevini. Ali bijele, ako su bili u rodu s

crnim, uzimali su kao taoce za crne. Jedne večeri, pod parolom, da neke od ovih beskućnika iz Ferma sele u logor Bagnoli, preselili su mnoge u šatore ograđene bodljikavom žicom, negdje u blizini Napulja. Preselili ne samo muškarce, nego i žene i djecu. Pripovijedali su mi kako je tužno bilo gledati po noći, u svjetlima reflektora, te jadnike u Fermu, koji su dobivali naređenja putem zvučnika, u koji kamion trebaju ući. Tužno ih je bilo gledati kako su svoju sirotinju prenosili iz svojih ćelija u kamione. Prenosili su neke stoliće i stočiće, slupane od dasaka sanduka, koje su imali na raspolaganju, prenosili neke dječje krevetiće, od istih dasaka napravljene. Nosili su i svoje prnje i svoje gole živote. Bili su u strahu beskrajnom, da ih ne izruče Titu. I pitao je jedan drugoga:

– Zar je potrebna Britanskom Imperiju ova bezdušna šala. Mi nismo pobjegli iz naših kuća zbog naših zločina, nego zbog toga, što su oni u našu zemlju doveli neprijatelje, i naše i svoje. Mi nismo ovdje svojom krivicom nego njihovom. I oni bi trebali da se postide zbog onoga, što su dozvolili i odobrili da se dogodi u Europi. Morali bi jednom prestati politikom, koja koristi neprijateljima zapadnoga svijeta. Kakove zločince oni traže među nama? I kako mogu uzimati žene i djecu za taoce?

Kada su se dogodili ovi nemili i neljudski događaji u logoru Fermo, neki su ljudi iz logora došli u Rim i molili mene, da posredujem kod Engleza, da ne bi ljude vraćali Titu, jer oni koje su pohvatali nisu nikakvi zločinci. Tada sam ja poslao dr. Šumanovića s pismom Mr. Clissoldu, u kome sam ga molio, neka dođe k meni ili neka mi javi, kada bih ja mogao doći k njemu. Mr. Clissold nije primio dr. Šumanovića, nego mu je dao saopćiti, da neko vrijeme ne može ni s kim razgovarati. K meni nije došao niti mi je poručio, da ja dođem k njemu.

Pred sam Uskrs devetsto četrdeset i sedme doživio sam jedno ružno razočaranje od Britanaca. Jednoga predvečerja opkolili su jeepovima i agentima svojim i talijanskim Zavod sv. Jeronima. Sve »Slave« koje su zatekli oko Zavoda, sve koji su išli u menzu izbjegličku, koja se je nalazila u Zavodu, kao i one koji su izišli iz Zavoda, pohvatali su i Mr. Clissoldu na raport odveli. Pohvatali su sve, pohvatali su i pristaše Seljačke stranke, čak i neke žene, pohvatali bez obzira je li tko kriv ili nije. Neke je Mr. Clissold pustio odmah, neke zadržao u zatvoru, a neke vratio Titu.

Taj slučaj, koji na prvi mah izgleda malen i beznačajan, na mene je proizveo velik dojam i stvorio u meni jednu prekretnicu u gledanju na

narode i život. Ja sam smatrao Engleski Imperij političkom snagom i pameći Europe. Istovremeno ja sam smatrao njih braniocima demokratskih sloboda i zaštitnicima čovječje osobe i čovječjeg dostojanstva. Međutim, oni su danas postali izvršioći ruskih i Titovih zahtjeva.

Do prvog svjetskog rata, kada su još suci u Engleskoj u perikama sudili, Engleska je za jednog svoga građanina, kome je bila sloboda prisilno i protuzakonito oduzeta, rat objavila. Do toga doba vladao je u Europi pravni poredak i vladali su zakoni morala. Prvim svjetskim ratom poremećena je ravnoteža u Europi u svakom pogledu. Drugim svjetskim ratom slomljena je Europa, prema tome i tradicija zakonitosti njene. Danas, dvije godine iza svršetka rata, nije još zaključen mir. Gavrani i hijene pobjedničkih vojski razletjele su se po razbojištu Europe i čupaju meso ne samo s kadavera, nego i s ranjenika živih. Takove sramote još čovječanstvo nije doživjelo. Divljak Hitler je u momentima svijesti jedini od svijtu htio braniti Europu, ali svojom ludošću dao je povoda za njenu propast. Dao je mogućnosti suvremenim barbarima, da s razlozima potkrijepe svoju rušilačku mržnju.

Nürnberški sud i danas sudi, kao što je sudio i prvih dana primirja njemačkim ratnim zločincima. Rusiji se ne čudim, to je u njenom ideološkom i političkom programu. Čudim se Anglosasima. Do sada je bio običaj njihov, kada neprijatelja pobijede, pružiti mu ruku i zaboraviti neprijateljstvo. Danas, iza ovoga rata, oni su ostali slijepi mrzitelji svojih protivnika. Englezi su ostarjeli, Amerikanci su premladi, i nasjedaju zlogukim savjetnicima svojim. Tajne sile, koje vladaju danas mladom republikom američkom, postupaju tako kao da su odlučile likvidirati Europu. I, ako se ne prene Amerika i na vrijeme ne dosjeti jadu, posjeći će granu, na kojoj sjedi. Bez Europe Engleska se ne može održati, a bez Engleske Amerika je s Atlantika razgolićena i u predstojećoj borbi bila bi sama samcata.

U Europi su saveznici s Rusijom stvorili takovu situaciju, i materijalnu i duhovnu, da nije više bilo zemlje, u kojoj se je moglo u slobodi i u miru živjeti. Teško impresioniran svim ovim događajima, pogotovo savezničkim postupkom prema mojim sunarodnjacima, ja sam uputio apel, preko javnosti svjetske, demokracijama Zapada pod naslovom »Zašto me biješ?«, da ih prenem iz zabluda, u koje su upale i da ih podsjetim, da iskupe riječ, koju su dale čovječanstvu. Apel je glasio:

»Nisam nikada mislio, da ću ostati vani svoje zemlje iza svršetka rata. Niti sam ikada mislio, da ne ću biti oslobođen od straha, živeti na području zapadnih demokracija. Nažalost, danas sam vani svoje zemlje i nisam oslobođen od straha. Doma nisam išao, jer u progresivnoj demokraciji nitko nije oslobođen od straha, a vani ne mogu biti oslobođen, jer sam Hrvat. Zašto Hrvati ne mogu biti oslobođeni od straha? Zato, jer su svi Hrvati proglašeni ustašama, a ustaše koljačima. Ja sam Hrvat, a nisam ni ustaša ni koljač. I ogromna većina Hrvata nisu ni ustaše ni koljači. Istini za volju moram reći, da nisu ni svi ustaše koljači. Koljača ima u svim narodima i oni su nesreća svakoga naroda. Oni moraju biti kažnjeni i po Božjim i po ljudskim zakonima. Nitko ne može protiv toga biti. Ali jedan cijeli narod zbog tih koljača staviti van zakona, nije ni ljudski ni kršćanski.

Mi Hrvati smo slavenski narod, koji je negdje u sedmom vijeku došao preko Karpata u našu današnju postojbinu. Na koji način smo apsorbirali Romane, Ilire i druge narode, koje smo zatekli na tome području, ja ne znam. Ne znam, ni koliko je ostalo slavenske krvi u nama, ali po jeziku i osjećaju smo Slaveni. Početkom osmoga vijeka primili smo kršćanstvo zapadno – rimsko i ostali smo do dana današnjega uz Rimsku Crkvu. U desetom i jedanaestom vijeku imali smo svoju organiziranu državu, svoga kralja, svoju kopnenu vojsku i jaku mornaricu. Početkom dvanaestoga vijeka, uslijed unutrašnjih svađa, dolazi do personalne unije između Ugarske i Hrvatske. Tadanji ugarski kralj bio je šurjak poginulog hrvatskog kralja Zvonimira. Od tada do propasti Austro-Ugarske monarhije živjela je Hrvatska u tom sklopu.

Nadiraњem Turaka preko Balkana prema Ugarskoj i Beču, poslije slovačke države, Hrvati su bili prvi na udaru turskoj najezdi. Srbi su svojim političkim instinktom i svojom bizantinskom dovitljivošću, napravili sa Turcima aranžman i prilično ostali pošteđeni. Hrvati naivni, vjerujući u pravdu i poštenje, kao kršćani Zapada, nisu se htjeli ni mogli pokoriti Turcima, računajući, da će im Rim i Zapad pomoći. U toj borbi bili smo prepolovljeni.

Druga je nesreća za nas bila, što je nadiraњem Turaka došlo s Turcima i bježeći pred Turcima u naše zemlje mnogo balkanskog elementa: Srba, Rumunja, Kucovlaha i drugih, koji su kasnije, i nakon odlaska Turaka, ostali kod nas. Interesantno je ovdje konstatirati, da Srbi, koji govore

skoro istim jezikom kao i Hrvati, živeći među Hrvatima stoljećima, nisu postali Hrvati. Dočim mnogi Nijemci, Talijani, Mađari, Slovenci čak i mnogi Balkanci, koji se nisu posrbili, postali su Hrvati. Kada se je Srbija oslobodila turskog vazalstva i počela voditi imperijalističku politiku pod parolom 'jugoslavenstva', onda su naši Srbi, i oni, koji su od drugog balkanskog elementa pretvorili se u Srbe, postali njena iredenta i peta kolona. Mi smo Hrvati tvorci jugoslavenke ideje, i formulirali smo jugoslavenstvo na etičko-političkoj bazi ravnopravnosti. Srbi su ga prihvatili politički, da preko jugoslavenstva provedu svoj velikosrpski imperijalizam. Opet iz njih izbija bizantinska dovitljivost, a kod nas Hrvata naivnost. I ja sam bio jedan od tih naivnih hrvatskih Jugoslavena, koji sam otišao u Srbiju za balkanskih ratova i prešao u Albaniju s njima 1915. godine. U te četiri godine moga života u Srbiji, Srbi su me odjugoslavenili.

Uza sve to, slom Austro-Ugarske 1918. i hrvatska naivnost dovela nas je u sklop Jugoslavije. U toj Jugoslaviji mi smo Hrvati bili građani drugoga reda. Srbi su pronašli, da su nas 'oslobodili' na Kajmak-Čalanu. I zbog toga su nas oslobađali svega. Novac su nam mijenjali jedan prema četiri, sva važna ministarstva uzeli su sebi, sva poslanstva uzeli su sebi, vojsku, žandarmeriju uzeli su sebi. Šefovi sviju glavnih ureda bili su oni, sva unosnija mjesta zapremali su oni. To je bilo oslobođenje u početku. Kasnije su nas oslobodili revolverskim metcima, u parlamentu Stjepana Radića, njegovog sinovca Pavla, oslobodili Basaričeka i još nekolicinu teško ranili. U Sibinju su nas 'oslobađali', u Senju i Šibeniku također. Po tamnicama su nas 'oslobađali' i po zagrebačkim ulicama. Htjeli su nas »osloboditi« i dr. Mačeka i dr. Trumbića, ali to se nekako spriječilo.

U takovoj situaciji, u sklopu Jugoslavije, dočekao je hrvatski narod drugi svjetski rat. Vojsku su vodili srpski generali i sve je bilo u srpskim rukama. U deset dana Jugoslavija je bila po osovinskim silama osvojena i okupirana. Dovode Pavelića, koji 'oslobađa' Hrvatsku od Jugoslavije i istovremeno od prave Hrvatske. To je u posljednje doba, drugo 'oslobođenje', koje je moj narod doživio. Odmah prvih dana Pavelić nas 'oslobađa' polovice Dalmacije i Međumurja, poslije nas oslobađa od Židova i Srba, naposljetku i od mnogih Hrvata. On strijelja i vješa, puni logore i tamnice. Ne zna narod, kuda će i šta će. Šuma agitira, London agitira, New York agitira, Moskva agitira. Narod ide u šumu trećim 'oslobodionicima'. Sada tek nastaje prava tragika. Brat se protiv brata bori, a nitko od

njih ne zna zašto, osim komunista. Hrvatima je jedina nada u iskrčavanju savezničkih snaga na Jadranu. Oni su odlučili bili, da se u tom času pridruže saveznicima i da s njima nastave ratovati. Komunisti su odlučili, da bace saveznike u more, ako se iskrcaju u Dalmaciji. Međutim, saveznici nisu mogli doći. Nastavlja se borba brata protiv brata. Krvava i strašna. U toj borbi dalo je svoje živote stotine hiljada hrvatske mladeži. Nisu dali svoje živote za Nijemce protiv saveznika, nego su dali svoje živote za svoju slobodu i za svoju zemlju. Znali su jadnici, šta čeka njihovu zemlju i njihov narod, ako pobijede partizani, vođeni od komunista, većinom Srba i Crnogoraca. Znali su, da će Hrvatima biti gore, nego im je bilo u prvoj Jugoslaviji. I da će naposljetku Hrvati biti proglašeni kolaboracionistima, izdajcima i koljačima. Tako se je i dogodilo. Izgleda, da je ovo treće 'oslobođenje' najviše oslobodilo. Oslobodilo je mnoge hiljade ljudi od života, a skoro sve od imetka. Ako nekim pukim slučajem dođe još jedanput do ovakovog 'oslobođenja', Hrvata više ne će biti.

Izbjegao je jedan mali broj, koji se sada nalazi u Italiji i u Austriji. Tko su ovi, tko je sve bježao? Bježao je i pravi i krivi, i stari i mladi. I danas u emigraciji nalazi se i pravi i krivi. Nalaze se i oni, koji su kasnije pobjegli od zadnjih 'oslobodioca'. Uvjeren sam, kada bi danas mogao, cijeli bi narod pobjegao. Svi bi išli tražiti mira, sigurnosti i slobode među zapadnim demokracijama. A što se događa onima, koji se nalaze na području zapadnih saveznika? Lovi ih se po ulicama, po kućama i logorima. Zatvara u neke bodljikave žice, preslušava, pušta i izvinjava. Opet lovi, veže, skida s parobroda, pušta na parobrod. Neke predaju Jugoslaviji. Novine ljevičarske harangiraju: hvataj koljače, hvataj kolaboracioniste, hvataj Slave. Slavo! Što je to Slavo?! Postavlja se tako, kao da smo mi neke četveronožne životinje...

Danas je Uskrsnuće Isusovo. Ja sam od dva Židova, Isusa i Karla Marxa, izabrao Isusa. On je ljubav i praštanje. On je kazao: 'Neka se baci prvi kamenom onaj, koji je bez grijeha.' Da su bez grijeha oni, koji traže kaznu za grješnike, ja bih razumio. Razumio bih i onda, kada bi uistinu tražili samo grješnike. Ali oni danas traže i kažnjavaju svakoga, tko ne će ili ne može da misli i radi onako, kako oni žele. Nadbiskup Stepinac najbolji je primjer tome. Ja sam bio, i Meštrović, od ustaša i nacista zatvoren u Zagrebu 1941., kao anglofil i veleizdajnik. Nadbiskup je nekoliko puta za nas intervenirao. Za svakoga se zauzimao i svakoga je branio i kao čo-

vjek i kao svećenik. Srbe je branio, Židove je branio, partizane je branio i njihovu djecu hranio. Prije moga odlaska u Rim, ja sam otišao, da se oprostim s njime. Primio me je u svojoj radnoj sobi i tokom razgovora izvadio je iz ladice svoga stola fotografiju jednog čovjeka u kažnjeničkom odijelu i rekao mi je:

– Vidite, profesore, to je moj kanonik, a ovi ljudi, što vani u predso-blju čekaju, to su ljudi, koji su sklopili mješoviti brak i došli su me moliti, da spasim njihove bračne drugove od zatvora ili eventualne smrti. Šta je ovo? Ja sam pobožan čovjek i vjerujem u Boga, ali vjerujte, ja bih bio u teškom iskušenju, kada bi nacisti pobijedili. Ali siguran sam, da to Sveviš-nji ne će dopustiti.

Alojzije Stepinac, *skica, 1964., ugljen na papiru, vl. Zbirka dr. Josipa Kovačića*

Stepinac je danas zatvoren i suđen na šesnaest godina tamnice zbog kolaboracije.

To sve znadu saveznici i opet love ljude.

Zavod sv. Jeronima u Rimu proglasili su kulom koljača i kolaboracionista. Ja sam u kući Zavoda sv. Jeronima živio četiri godine. Prošao sam sve faze rata i mira. U ovoj su kući nalazili zaštite i pomoći uz Hrvate i Židove, Srbi, Crnogorci, partizani, četnici i drugi. Nitko zbog toga nije proglasio Zavod sv. Jeronima kulom koljača i kolaboracionista. Samo je sada to postao, kada je primio i pomogao svoj narod, koji je taj Zavod uz pomoć crkve podigao i kroz stotine godina pomagao. Da li znate vi, koji to kažete, kakva je razlika između

četnika, ustaša i partizana? Ja vam kažem: nema razlike. Samo moram istaknuti, da nisu svi Jugoslaveni partizani, niti svi Srbi četnici, niti svi Hrvati ustaše. Niti su svi partizani koljači, niti su svi četnici koljači, niti

su sve ustaše koljači. Još moram istaknuti, da te neljudske pojave nijesu samo osobina jugoslavenskih naroda. Mađarski vojnici za vrijeme rata su probili led na zamrznutom Dunavu i žive Srbe unutra ubacivali. U Bugarskoj, Rumunjskoj i Grčkoj bilo je svašta. Šta su sve radili Himmlerovi ljudi diljem svijeta, koga su osvojili? Šta su radili neki Rusi? Šta su radili neki ljudi u Francuskoj? Šta su radili neki Talijani? Nitko ne može zbog toga kazati, da su narodi, kojima su ti bolesnici pripadali, koljački narodi. U svakom narodu ima takvih ljudi i takvih pojava. Ima ih i u mojem, ali to nije duh moga naroda. 'Vjera u Boga i seljačka sloga' i 'Mirotvorna čovječanska Republika Hrvatska', to su lozinke Stjepana Radića, koji je imao devedeset posto hrvatskog naroda uza se. Mi nastojimo osam vjekova doći do svoje potpune slobode, do svoje potpune samostalnosti. To je naše pravo, i kao ljudi i kao naroda.

Ovaj moj napis nije protest, nego jedan apel na zapadne demokracije i na talijanski narod i talijansku vladu.

Talijanski narod je narod slobodarski i narod humani. U najtežim momentima svojim, talijanski je narod uvijek pomagao onima, koji su k njemu pribjegli i pomoći trebali. Za vrijeme rata dao je zaklona hiljadama i hiljadama ljudi, koji su bili progonjeni od ondašnjih njihovih saveznika, i olakšavao je život onima, koji su bili zatvoreni od tadanjih njihovih vlasti. Iza rata i do dana današnjega pružio je gostoprimstvo opet mnogim hiljadama progonjenih ljudi, koji osim golog života nisu imali ništa i dijelio je s njima svoju sirotinju. Spasio je i spašava glave ljudima, koji, u većini slučajeva, nisu ništa krivi, ili bolje rečeno, manje krivi nego oni, koji traže njihove glave. Izgubio je fizički rat, ali je pobijedio u sebi vraga: mržnju i osvetu. Talijani, ljudi ste i kršćani ste – nastavite tako.

Obraćam se na vas, koji ste predstavnici Velike Britanije i Sjedinjenih Država Amerike u Italiji. Vi, koji ste na vašim pobjedonosnim zastavama na kontinent Europe donijeli četiri slobode, molim vas, primijenite te slobode i na moj narod. Htio bih ovim apelom podsjetiti vas, zapadne demokracije, da treba, nakon dvije godine što je rat svršio, prestati s mučenjem već i onako izmučenog svijeta. Htio bih vas podsjetiti, da priče o fašizmu, koje otac fašizma, komunizam, u svijet baca, jesu samo šuplje fraze. Fašizam je pokojnik. Na lešinu pucati nedostojno je čovjeka. U ostalom, kakova je razlika između fašizma i komunizma, pogotovo u sistemu i u praksi. Filozofija jednog i drugog je mrtvo slovo na papiru. Kada ste

Portret Joze Kljakovića koji je naslikao Ivo Dulčić u Zagrebu, ljeto 1969.

oprostili Rusiji kolaboraciju s Njemačkom, zašto ne oprostite i malim narodima, koji su u većini slučajeva, bez svoje volje morali to učiniti. I sada, kada ste ih oslobodili fašizma i kad nastojite istrijebiti i posljednje jadne ostatke njegove, dozvoljavate, da komunizam, otac fašizma, vlada nad njima.

Obraćam se na vas, Engleze, i na vas, Amerikance, koji ste nosioci demokratskih sloboda i zatočnici ljudskih prava, da pomognete jednom i ispaćenom svijetu. On je uvijek gledao u vama ljude i očekivao od vas spas.

Onaj, koji je sagriješio protiv ljudskih i Božjih zakona, treba da bude kažnjen. Organizirajte sud od sudaca vaših, i on neka sudi ratnim krivcima. Ogromna većina tih ratnih krivaca prijavit će se sama, da im sudite. Htjeli bi oni sa sebe skinuti objedu ili grijeh, da mogu opet pripadati ljudskoj zajednici. Oni, koji ne pristupe tome sudu, oni ne će moći ni doma doći, niti u svijetu slobodno živjeti. Nemojte ih predavati onima, da im sude, koji bi i sami morali biti suđeni.

Anglosasi, oslobodili ste svijet purgatorija, oslobodite ga sada pakla.«

Ovaj sam apel napisao na sam Uskrs hiljadu devetsto četrdeset i sedme godine. Iste godine na Božić bio sam u Buenos Airesu.

Novi svijet

Politika, koju su vodili saveznici u Europi, pobrkanost pojmova među umjetnicima i intelektualcima Europe, težak i nestalan život, natjerali su me, da ostavim Stari svijet i da otputujem u Južnu Ameriku.

Decenijama vlada u Europi neka strana atmosfera, kužna i zagušljiva, koja je trovala duše Europejaca. Samo pojedinci, koji su bili po prirodi izabrani, osjetili su tu okuženu atmosferu i upozorili su Europu na taj otrov. Njih je bilo malo, oni su jedan po jedan nestali, pomrli, mnogi pobijeni, ili se raselili iz Europe prisiljeni prilikama, koje su iza rata tamo nastale. Tako je Europa ostala bez duhovne elite, bez pravog duhovnog vodstva i bila je prepuštena utjecaju materijalističkog podzemlja. Ti, što danas predstavljaju duhovnu elitu Europe, ti su se nametnuli Europi, barem ogromna većina, svojom drskošću modernog umjetnika, književnika ili filozofa. Njih upotrebljava nova ideologija, da provede svoje ciljeve. Nazvali ih mi »korisnim budalama« ili »naivnim fanaticima«, sasvim je svejedno za rezultate, koje njihovo djelovanje donosi. Oni fasciniraju svijet i većina ljudi se ne može snaći, niti iz toga začaranog kruga izaći. Ako hiljadu puta dnevno ponavljate: »Gillette su najbolji nožići za brijanje«, bez obzira jesu li najbolji, postaju najviše traženi. Tako isto, ako hiljadu puta na dan ponavljate: »Picassove su slike najbolje na svijetu«, bez obzira da li su najbolje, postaju najvažniji artikli. Moć propagande danas je mjerodavni faktor, koji odlučuje o uspjehu u životu. Jednako za sliku, kao i za brijaće nožiće. Takva je, po prilici, psihoza nastala i u razvaljenom životu Staroga svijeta.

Ostavio sam Europu u Napulju i ukrcao sam se na jedan neugodni i preuđeseni trgovački parobrod, na kojem sam preplovio Ocean do Buenos Airesa. Kada sam odlazio iz domovine u Italiju, nisam osjetio nikakvu nelagodnost. To je susjedstvo, to je isti svijet, to je ista civilizacija, to je stara Europa. Sada, kada sam ostavljao Europu i odlazio u Novi svijet, meni nepoznati i strani, gdje se je europski čovjek silom naturio zemlji tuđoj, mene je spopala bol i revolt protiv onih, koji su me prisilili da to učinim.